

***Birkat Kohanim (The Priestly Blessing), Nigunim (tunes), and
Reciting the Ribon Shel Olam for Disturbing Dreams***
By: Rabbi Noah Gradofsky

Note: All translations are my own unless otherwise indicated.

Introduction

Given the generally accepted *halakha* that during *Birkat Kohanim* (the Priestly Blessing) one should maintain complete concentration and therefore not be distracted, for instance, by reciting verses from the Bible, it is reasonable to question whether it is appropriate to follow the instructions found at : ברכות נה (Babylonian Talmud (BT) *Berakhoth* 55b) regarding a prayer to be recited during the Priestly Blessing by one who has experienced a disturbing dream. Presuming that one deems it appropriate to recite these blessings, it is worth considering the optimal practice regarding tunes (*nigunim*) sung during the Priestly Blessing in order to facilitate reciting this prayer.

Is it appropriate to recite the "Ribon Shel Olam" prayer during the Priestly Blessing?

In the Babylonian Talmud (BT), Tractate *Berakhoth* page 55b, we read the following:

אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי בהדי הדדי, אמרי: כל חד וחד מינן לימא מלתא דלא שמיע ליה לחבריה. פתח חד מיניהו ואמר: האי מאן דחזא חלמא ולא ידע מאי חזא, ליקום קמי כהני בעידנא דפרסי ידיהו, ולימא הכי: . . . ומסיים בהדי כהני, דעני צבורא אמן. ואי לא - לימא הכי: אדיר במרום שוכן בגבורה, אתה שלום ושמן שלום, יהי רצון מלפניך שתשים עלינו שלום.

Amemar, Mar Zutra and Rav Ashi were sitting together. They said: "Let each of us say something that his fellow has not heard." One of them began and said: "One who has seen a dream and does not know what he saw, let him get up before the *Kohanim* at the time that they spread their hands (i.e. when they deliver the Priestly Blessing) and say thus: "Master of the Universe, . . ." ¹ and he finishes with (i.e. at the same time as) the *Kohanim*, so that the public answers "amen," (i.e. so the public's responding "Amen" to the Priestly Blessing is as if they are saying amen to this person's prayer). And if not (probably meaning he does not have enough time to recite the prescribed prayer and finish before the Priestly Blessing finishes), let him say thus: "Majestic One on High, who abides in might,

¹ The complete text of the prayer is as follows:

רבנו של עולם, אני שלך וחלומותי שלך, חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא, בין שחלמתי אני לעצמי ובין שחלמו לי חברי ובין שחלמתי על אחרים, אם טובים הם - חזקם ואמצם כחלומותיו של יוסף, ואם צריכים רפואה - רפאם כמי מרה על ידי משה רבינו, וכמרים מצרעתה, וכחזקיה מחליו, וכמי ירחו על ידי אלישע, וכשם שהפכת קללת בלעם הרשע לברכה - כן הפוך כל חלומותי עלי לטובה.

'Sovereign of the Universe, I am Thine and my dreams are Thine. I have dreamt a dream and I do not know what it is. Whether I have dreamt about myself or my companions have dreamt about me, or I have dreamt about others, if they are good dreams, confirm them and reinforce them like the dreams of Joseph, and if they require a remedy, heal them, as the waters of Marah were healed by Moses, our teacher, and as Miriam was healed of her leprosy and Hezekiah of his sickness, and the waters of Jericho by Elisha. As thou didst turn the curse of the wicked Balaam into a blessing, so turn all my dreams into something good for me.

Trans. Soncino

you are peace and Your name is peace, may it be Your will before You that you place peace upon us.”

In BT *Sotah*, 39b-40a, however, we have a discussion wherein it is suggested that one present during the Priestly Blessing should recite certain biblical verses during the blessing. This practice, however, comes under attack as being disrespectful to the Priestly Blessing, a blessing which emanates from God (c.f. Lev. 6:27 “וַאֲנִי אֲבָרְכֶם” and *I will bless them*).² It is generally accepted that *halakhah* rejects the reciting of these verses. Maimonides, (Laws of Prayer and the

² The relevant text of BT *Sotah* 39b-40a is as follows:

אמר רבא, בר אהינא אסברה לי: +דברים יג+ אחרי ה' אלהיכם תלכו. בזמן שהכהנים מברכים את העם, מה הן אומרים? אמר ר' זירא אמר רב חסדא: +תהלים קג+ ברכו ה' מלאכיו גבורי כח וגו', ברכו ה' כל צבאיו משרתיו עושי רצונו, ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו ברכי נפשי את ה'. במוספי דשבתא מה הן אומרים? אמר רבי אסי: +תהלים קלד+ שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' וגו', שאו ידיכם קדש וברכו את ה', +תהלים קלה+ ברוך ה' מציון שוכן ירושלים הללויה. ולימא נמי: +תהלים קלד+ יברכך ה' מציון, דכתיב בההוא עניינא! אמר יהודה בריה דר"ש בן פזי: מתוך שהתחיל בברכותיו של הקב"ה, מסיים בברכותיו של הקב"ה. במנחתא דתעניתא מאי אמרי? אמר רב אחא בר יעקב: ירמיהו יד+ אם עונינו ענו בנו ה' עשה למען שמך, ירמיהו יד+ מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למה תהיה כגר בארץ וגו', למה תהיה כאיש נדהם כגבור לא יוכל להושיע וגו'. (מ עמוד א) בנעילה דיומא דכיפורי מאי אמר? אמר מר זוטרא, ואמרי לה במתניתא: +תהלים קכה+ הנה כי כן יברך גבר ירא ה', יברכך ה' מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חיך, וראה בנים לבניך שלום על ישראל. היכן אומר? רב יוסף אמר: בין כל ברכה וברכה, ורב ששת אמר: בהזכרת השם. פליגי בה רב מרי ורב זביד, חד אמר: פסוקא לקבל פסוקא, וחד אמר: אכל פסוקא אמר להו לכולהו. א"ר חייה בר אבא: כל האומרן בגבולין אינו אלא טועה. אמר רבי חנינא בר פפא: תדע דבמקדש נמי לא מיבעי למימרינהו, כלום יש לך עבד שמברכין אותו ואינו מאזין? א"ר אחא בר חנינא: תדע דבגבולין נמי מיבעי למימרינהו, כלום יש עבד שמברכין אותו ואין מסביר פנים?

א"ר אבהו: מריש הוה אמינא להו, כיון דחזינא ליה לרבי אבא דמן עכו דלא אמר להו, אנא נמי לא אמינא להו.

While the kohanim are blessing the people what do the latter say? — R. Zera declared in the name of R. Hisda: Bless the Lord, ye angels of His, ye mighty in strength . . . Bless the Lord, all ye His hosts, ye ministers of His that do His pleasure. Bless the Lord, all ye His works, in all places of His dominion. Bless the Lord, O my soul. What do they say [during the benediction] in the additional service of the Sabbath? — R. Assi declared: A Song of Ascents, Behold, bless ye the Lord, all ye servants of the Lord . . . Lift up your hands in holiness and bless ye the Lord. Blessed be the Lord Out of Zion, Who dwelleth at Jerusalem. Praise ye the Lord. But they should also say: The Lord bless thee out of Zion which occurs in that context! — Judah the son of R. Simeon b. Pazzi answered: Since he commenced with the blessings of the Holy One, blessed be He, he should conclude with His blessings. What do they say in the afternoon — service of a fast-day? — R. Aha b. Jacob declared: Though our iniquities testify against us, work Thou for Thy name's sake . . . O Thou hope of Israel, the Saviour thereof in the time of trouble, why shouldest Thou be as a sojourner in the land . . . Why shouldest Thou be as a man astonished, as a mighty man that cannot save? etc. (40a) What do they say in the concluding service of the Day of Atonement? — Mar Zutra declared — according to another version, there is a teaching to this effect — Behold, thus shall the man be blessed that feareth the Lord. The Lord shall bless thee out of Zion, and thou shalt see the good of Jerusalem all the days of thy life. Yea, thou shalt see thy children's children. Peace be upon Israel. Where did they say these verses? — R. Joseph answered: Between each benediction. R. Shesheth answered: At the mention of the Divine Name. R. Mari and R. Zebid differ on this matter; one said: A verse [by the congregation is to be recited] simultaneously with a verse [by the kohanim], while the other said, [The congregation recites] the whole for each verse [by the kohanim]. R. Hiyya b. Abba said: Whoever recites them outside the Temple simply errs. R. Hanina b. Papa said: Know that even in the Temple it is unnecessary to recite them; for is there a servant whom one blesses without his listening! R. Aha b. Hanina said: Know that even outside the Temple it is necessary to recite them; for is there a servant whom one blesses without his face brightening!

R. Abbahu said: At first I used to recite them; but when I saw that R. Abba of Acco did not recite them I also did not.

Trans. Soncino.

Priestly Blessing 14:7) speaks of the utter concentration that is required both by the *Kohanim* reciting the blessing and by those who receive the blessing. Maimonides does not mention reciting these verses.³ Commenting on Maimonides' statement, *Hagahot Maimoniot* mentions that one should not recite the verses mentioned in BT *Sotah*.⁴ Reciting these verses is explicitly rejected in *Shulchan Arukh Orach Chayim 128:23*, and although Rabbi Moshe Iserless's gloss on *Shulchan Arukh* mentions that *Ashkenazi* custom was to recite these verses, as such was facilitated by tunes sung by the *Kohanim*, Rabbi Iserless says it is best not to recite the verses.⁵ Mishnah Berurah agrees that the consensus of later rabbis is against reciting these verses.⁶

Given the accepted ruling regarding BT *Sotah*, the instructions in BT *Berakhot* to recite a prayer during the Priestly Blessing seems quite suspect. It is quite likely that the teaching in *Berakhot* is predicated upon the idea that certain religious acts are an acceptable distraction from complete concentration on hearing the Priestly Blessing. If we presume that it is improper to recite verses during the Priestly Blessing, ("Is there a servant whom we bless and he doesn't listen?", BT *Sotah*) it is logical to presume that reciting a prayer would similarly be improper. This likely would account for the fact that the *Ribon Shel Olam* mentioned in BT *Berakhot* is not recorded in Maimonides' *Mishneh Torah*, as Maimonides likely rejected the idea of saying this prayer in the same way as he rejected the reciting of the verses prescribed in *Sotah*.⁷ Many other sources note the tension between BT *Sotah* and BT *Berakhot*. *Tosafot* quotes *Rabbenu Yitzchack* as explaining that reciting *Ribon Shel Olam* has special dispensation given the danger associated with dreams.⁸ *Terumat Hadeshen* discusses how one might recite *Ribon Shel Olam*

³ The text of Maimonides is as follows:

כשיהיו הכהנים מברכין את העם לא יביטו בעם ולא יסיחו דעתן אלא יהיו עיניהם כנגד הארץ כעומד בתפלה, ואין אדם רשאי להסתכל בפני הכהנים בשעה שהן מברכין את העם כדי שלא יסיחו דעתם, אלא כל העם מתכווין לשמוע הברכה ומכוונים פניהם כנגד פני הכהנים ואינם מביטים בפניהם.

When the *Kohanim* bless the nation, they may not look at the nation, and should not distract their concentration. Rather, their eyes should be toward the ground as one standing in prayer. And no one may look at the faces of the *Kohanim* at the moment that they are blessing the nation, so that they not distract their concentration. Rather, the whole nation concentrates on hearing the blessing and direct their faces towards the *Kohanim* but do not look at their faces.

⁴ הגהות מיימוניות הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יד אות ה

ולא יאמר הפסוקים המפורשים באלו נאמרים דאר"ח ב"א האומרן בגבולין אינו אלא טועה.

And one should not say the verses that are listed in "These are said" (the title of the chapter in BT *Sotah*), since Rav Chiya bar Aba said, "One who says them in the territories (i.e. recites these verses when the Priestly Blessing is performed outside the Temple in Jerusalem) only errs.

Note that immediately following this statement, *Hagahot Maimoniot* discusses the practice of Mahara"m regarding the recitation of the *Ribon Shel Olam* prayer. This text is quoted below, text accompanying footnote 14.

⁵ שולחן ערוך אורח חיים סימן קכח סעיף כג

בשעה שמברכין אין לומר שום פסוק, אלא ישתקו ויכוונו לברכה. הגה: ומכל מקום, עכשיו שהכהנים מאריכין הרבה בנגונים, נהגו גם כן לומר פסוקים, וכמו שנתבאר לעיל סי' נ"ז לענין ברכו, אך יותר טוב שלא לאמרם (ד"ע).

⁶ משנה ברורה סימן קכח ס"ק קג

(קג) שלא לאמרם - וכ"כ האחרונים דכן עיקר וכתבו המ"א והט"ז דהאומרן יאמר בשעה שש"ץ מקרא לפני הכהנים וא"ר מגמגם גם בזה ע"ש וכן הנהיג הגר"א שלא לאמרן (מע"ר) ומכ"ש שיש ליהדר שלא לומר הפסוקים בקול כמו שעושים ההמון ובפרט מה שחזרין המלות מתיבת יברכך ולהלן וזהו טעות שלא נזכר בשום מקום מנהג זה [א"ר:]

⁷ Interestingly, Rabbi Isaac Alfasi, whom Maimonides tends to follow does site the *Ribon Shel Olam* prayer in ברכות מג עמוד א בדפי הרי"ף

⁸ תוספות מסכת סוטה דף מ עמוד א

כל האומרם בגבולין אינו אלא טועה - פירש ר"י אע"ג דאמר' בפרק הרואה (ברכות נה:): האי מאן דחזי חלמא וכו' דהתם משום סכנה התירו שמא חלום מסוכן הוא שצריך רפואה דהא אפילו בשבת התירו להתענות תענית חלום . . .

while reducing the offense of speaking during the Priestly Blessing.⁹ Rabbi Jacob ben Moses Moellin (*Mahari"l*) suggests that reciting this prayer is not a break from concentrating on the Priestly Blessing, as ostensibly one is receiving the Priestly Blessing and praying that through that blessing any evil indicated in the dream would be reversed. Alternatively, *Mahari"l* suggests that the permission to recite *Ribon Shel Olam* is special dispensation due to a rabbinic tradition that this would reverse a bad dream (this seems a variation on Tosafot's explanation).¹⁰ Rabbi Yoseph Karo prefers the former explanation given by Maharil¹¹, and codifies the recitation of *Ribon Shel Olam* in *Shulchan Aruch*.¹²

⁹ See text below at footnote 15.

¹⁰ שו"ת מהרי"ל סימן קמה

[שאלה]... והפתיחה לעיל סוף סי' קלו, ומשמע העברתי השאלה. ועל האי דגרסינן בברכות בנה, ב+ האי מאן דחזא חלמא [ולא ידע מאי חזא ליקום קמי כהני בעידנא דפרסי ידיהו] (כו') נימא רבונו של עולם אני כו' [ומסיים בהדי כהני דעני צבורא אמן, ואי לא לימא הכי אדיר במרום כו']. ודנתי לפני רבינו הקדוש מה"ר אהרן פלומיל+ הנ"ל מאי שנא מהא דאמרין פרק אלו נאמרין +סוטה לט, ב - מ, א+ מאלו הפסוקין כגון (ברכות) [ברכו] כו', דמסיק שאין לאומרן +משום כלום יש לך עבד שמברכין אותו ואינו מאזין (בתה"ד סי' כו ואינו מסביר לו פנים), שם בסוטה. + דאין לחלק רבונו ש"ע [אומר] [דבסוף] [בסוף] ברכה +בהגהות מיימוני ה' תפלה פ' יד אות ה איתא דמהר"ם היה אומר כשאמר וישמרך, ויחונך, שלום, ע"ש (הוא), דאם כן יכול לומר גם אותן הפסוקין בסוף ברכה, ועוד כטעם זה כן טעם זה, דאין שום אדם יכול לומר +שלא יצטרך לימנע כו', פ+ שאין יצטרך למנוע משמיעת תיבת שלום +תוס' בסוטה מ, א ד"ה כל שכתב דהתם משום סכנה התירו שמא חלום מסוכן הוא שצריך לרפואה כו'. גם מהרי"ל בתשובה לא השיב כתוס'. מכאן נר' דתוס' דידן בסוטה לא היו לפני מה"ר מיישטרלין ומהרי"ל. ועיין בתה"ד סי' רנט שמביא לשון תוס' סוטה שהיה לפני ואינו בתוס' דידן אלא בפסקי תוס' בדף ה שם, מובא באוצר הגדולים ח"א ערך תוס' סוטה. + והיה נראה לי שיאמר ב - וישמרך, ויחונך בהדי +עייני בתשובה שדחה מהרי"ל דברים אלו. ונר' דא"א לפרש דברי מה"ר מיישטרלין כפשוטו דא"כ סותר הוא בעצמו את מה שכתב אה"כ ויאמר בעוד שמנגנין הכהנים על ד', אלא כוונתו וסיים בהדי כו' כלשון הגמרא בברכות המובא לעיל. ואולי כוונת מהרי"ל רק להעיר על לשונו +דענו ציבור אמן, ואז יכול לשמוע כל הברכה, ויאמר בעוד שמנגנין הכהנים על ד' דאז נשמע הברת התיבה שלימה +עייני תה"ד סי' כו שכתב קרוב לדברים אלו. + ואי לא לימא הכי +שם בברכות, מובא לעיל+ פירוש שלא יכול לסיים עוד אפילו בניגון ד' +לא מצאתי מי שזיכר פי' זה, ועיין פי' אחר, בב"ח או"ח סי' קל וט"ז שם ס"ק ב ומג"א ס"ק ג. + וענה לי הן ולאן, ורפ"ל ביד"ל, ע"כ יודע מו' אם דברים של טעם הם.

גם על העומד תחת החזן להקרות בכוון תפלה מראשה +כוונתו לדברי מהר"ם שהמקרא יסיים שים שלום ולפיכך צריך לכוון לתפלת הש"ץ מתחלת שמונה עשרה, הובא בטור או"ח סי' קכה (דף קיג, א) ובב"ח שם בשם מרדכי ארוך, הגהות מיימוני נשיאת כפים פ' טו אות ו+ כו' דודאי לחזן גופא נקרא הפסק לאומר זה רבונו של עולם וכו', אך מספקא לי אם זה המקרא מובטח כו' אם יכול לומר, ואם לגבי דידיה נמי נקרא הפסק.

[תשובה] ורבונו של עולם [דמקמי] [דקמי] כהני יש לחלק דחשיב שפיר מאזין לו, שמדמה +שמראה, ב"א+ עצמו שמקבל ברכת כהנים, ומשום הכי קאמר ליה שיתקיים בו ברכת כהנים ויהפוך חלומו. ועוד יש לחלק דקבלת רבותינו דע"י כך מתבטל החלום כמו שחלק הר"א כ"ץ +נר' דצ"ל ביב"ק - בן ר' יהודה בן ר' קלונמוס (בעל הרוקח) והוא בהגהות מיימוני ה' שופר פ"א אות א+ בין תענית חלום לר"ה +עייני ב"י או"ח סי' קל דכתב דטעם הראשון עיקר. + ומכל מקום אנה נמי אמינא ליה בברכה +בהברה, פ' וב' מ' +האחרונה +עייני חילופי גרסא, והוא כדברי השואל ותה"ד סי' כו, והוא דברי תה"ד במג"א סי' קכה ס"ק ע"ג. ועיין באור הלכה שם. דבברי חמודות על הרא"ש ברכות פ"ט סי' ה אות כב וקוץ (כנראה ע"י המדפיס) אנה [לא] אמינא, ואינו נר' ליי+ שלא להסיח דעת מהברכה. אבל מה שכתבת בשעת אמן +עייני מה שכתבתי על זה בשאלה+ לאו מילתא היא דבעינן דענו ציבור עלי' אמן.

ועל המקרא, הואיל ואסרו אפי' לענות אמן מפני הטיורף +ברכות לה, א+ כ"ש הא מילתא אריכא +דברי רבינו אלו מובאים בד"מ או"ח סי' קל ומשמע ברמ"א סוף סי' קכה. ועיין משנה ברורה שם ס"ק קענז+ ולא סמכו על הבטחתם אלא כשאין שם כהן שלא תתבטל נשיאת כפים, אבל ביש שם כהנים עדיף שלא לישא כדפי' הר"מ +מהר"ם, טור או"ח סי' קכה (דף קיג, א) בשמו, מרדכי הארוך המובא בב"ח שם ד"ה כתב הר"ם, הגהות מיימוני נשיאת כפים פ' טו אות ו. + אף כי היה נראה לחלק קצת דהאידינא מקרי מתוך הכתב ולא טעו כולי האי, אפילו הכי מי יבא אחרי המלך מהר"ם +דברי רבינו אלו מובאים במג"א סי' קכה ס"ק ל"א, ועיין שער הציון במשנה ברורה שם ס"ק סד. +

¹¹ בית יוסף אורח חיים סימן קל אות א ד"ה מאן דחזי

ובתשובה אשכנזית (שו"ת מהרי"ל סי' קמה) מצאתי רבונו של עולם דמקמי כהני יש לחלק דחשיב שפיר מאזין לו שמראה עצמו דמקבל ברכת כהנים ומשום הכי קאמר ליה שיתקיים בו ברכת כהנים ויתהפך חלומו ועוד יש לומר דקבלת רבותינו דעל ידי כך מתבטל החלום ומכל מקום אנה אמינא ליה בברכה אחרונה שלא להסיח דעתי מהברכה אבל מה שכתבת בשעת אמן לאו מילתא היא דבעינן דענו ציבור עליה אמן ע"כ. ולי נראה טעם ראשון דתשובה זו עיקר דכיון דברכת כהנים יש לה כח לתקן חלום רע כשמתפללים עליו באותה שעה הוי שפיר מענין ברכת כהנים והוי עבד שרבו מברכו והוא מאזין לו ומסביר לו פנים

¹² שולחן ערוך אורח חיים סימן קל סעיף א

It seems to me that the efforts to justify recitation of *Ribon Shel Olam* as prescribed in BT *Berakhoth* with the prohibition of reciting verses found in BT *Sotah*, though reasonable, are less plausible than the supposition that the statement in *Berkhoth* is simply inconsistent with the opinion that rejects reciting biblical verses during the Priestly Blessing. As such, I would suggest not reciting *Ribon Shel Olam* during the Priestly Blessing, a position that is apparently supported by Maimonides' omission of this prayer from his discussion of the laws of the Priestly Blessing.

To the extent that the "Ribon Shel Olam" will be recited, at what point should tunes (nigunim) be sung in order to facilitate this recitation?

Although I believe it is preferable for one not to recite the *Ribon Shel Olam* prayer during the Priestly Blessing, the custom is prevalent, and few if any medieval scholars seem to have rejected the practice as I have suggested that Maimonides did. Given the prevalence of this practice, it seems appropriate to discuss how the tunes (*nigunim*) sung during the Priestly Blessing should be arranged in order to facilitate the recitation of *Ribon Shel Olam*, i.e. to avoid the necessity of the person reciting this prayer while the *Kohanim* are actually reciting the words of the blessing. At the outset, it is worth noting that in BT *Berakhoth* page 55b, we are told regarding reciting the *Ribon Shel Olam* prayer, "ומסיים בהדי כהני; דעני צבורא אמן" and he finishes with (i.e. at the same time as) the *Kohanim*, so that the public answers "Amen." Hence, the *nigun* should be coordinated in a manner that allows the person reciting *Ribon Shel Olam* to conclude that recitation as close as possible to when the congregation will say "amen" to the blessing of the *Kohanim*. With this in mind, it is worth examining some of the early sources which discuss juxtaposing the *Ribon Shel Olam* prayer with the singing of tunes.

In *Hagahot Maimoniot* we are told about how *Mahara"m* would recite the *Ribon Shel Olam* prayer:

והנה מורי רבינו רגיל לומר בשעה שאומרין וישמרך ויהנך וש"ש רבש"ע אני שלך והלומותי שלך כו' כדאיתא פרק ה' הרואה ע"כ:

And behold, my master, our teacher, [was] accustomed to say at the time when the *Kohanim* say "and keep you," "and be gracious to you," and "grant peace,"¹³ "Master of the Universe, I am yours and my dreams are yours," etc., as is found in Chapter "Who sees" (the title of the Chapter in BT *Berakhot*), end of quote.¹⁴

As becomes clear below, it appears that the practice known to *Mahara"m* was that the *Kohanim* would extend their annunciation of the last vowel of each of the three Priestly Blessings and that *Mahara"m* felt that this is the appropriate time to recite the *Ribon Shel Olam* prayer. Note that this would also meet the timing suggested in the Talmud – the recitation of *Ribon Shel Olam* would be concluded right at the end of each of the Priestly Blessings, and the "amen" recited by the congregation would apply both to the Priestly Blessing as well as to the *Ribon Shel Olam* prayer.

מאן דחזא חלמא, ולא ידע מאי חזא, ניקום קמי כהני בשעה שעולים לדוכן ונימא הכי: רבונו של עולם, אני שלך והלומותי שלך וכו', ויכוין דלסיים גם בהדי כהני; דעני צבורא אמן; ואי לא, לימא הכי: אדיר במרום שוכן בגבורה, אתה שלום ושמך שלום, יהי רצון שתשים עלינו שלום. הגה: ובמקום שאין עולין לדוכן, יאמר כל זה בשעה שהשליח צבור אומר שים שלום, ויסיים בהדי שליח צבור, שיענו הקהל אמן (הר"ן פ' הרואה).

¹³ Note that the text of "מאן דחזי" has *Hagahot Maimoniot* quoting *Mahara"m* as saying the *Ribon Shel Olam* "שלום . . ." when they say . . . "peace" i.e. around the recitation of the last word of the Priestly Blessing, rather than "when they say 'Grant Peace,'" i.e. at the beginning of the last blessing of the *Amidah*. The text in בית יוסף makes better sense.

¹⁴ הגהות מיימוניות הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יד אות ה'

Terumat Hadeshen explains the importance of Mahara”m’s practice. *Terumat Hadeshen* was asked whether it is important to say the *Ribon Shel Olam* specifically when the *Kohanim* lengthened the annunciation of the last words of the first two blessings (i.e. the “ah” sound in וַיִּשְׁמְרֶךָ and וַיְהַצֵּךָ). *Terumat Hadeshen* answers in the affirmative. He states that based on BT *Sotah* “דאין ראוי הוא לומר, אפי' מילי דשבח והודייה בשעת ברה”כ, אלא דחכמים התירו לומר בקשה זו דרבון” *that it is not proper to say, even words of praise and thanks at the time of the Priestly Blessing, except that the sages permitted to say this request of ‘Master of the Universe.’*” Given the general impropriety of saying things during the Priestly Blessing, *Terumat Hadeshen* says that one should be careful to say the *Ribon Shel Olam* after the *Kohanim* have really concluded each of the blessings and are merely elongating the last syllable, in which case, according to *Terumat Hadeshen*, one would not appear to be being disrespectful to the blessing. *Terumat Hadeshen* notes that this “solution” only gets us so far. In the third blessing, the final word is וְשִׁלוֹם, in which case the elongating of the “oh” sound comes before the final consonantal sound, and therefore the *Ribon Shel Olam* will be recited while the blessing is being recited. On this issue, *Terumat Hadeshen* says “מה בכך, מאי דאפשר לתקן ולמעבד כהלכה נעביד” *what is in this (i.e. “what can you do about it”), what we can fix and do properly (alt. “in accordance with halakha”), we do.*”¹⁵ It is interesting to note that the prevalent practice today is not to recite *Ribon Shel Olam* at all during the third blessing. See, for example, the Art Scroll Siddur which prescribes recitation of *Ribon Shel Olam* during the first two blessings, but prescribes a kabalistic prayer to be recited during the third blessing. One wonders if at some point the recitation of *Ribon Shel Olam* was eliminated from the third blessing due to concerns along the lines of *Terumat Hadeshen*, only to have *Ribon Shel Olam* replaced by a kabalistic prayer that clearly has no Talmudic permission to be recited during the Priestly Blessing.

Rabbi Yoseph Karo cites Mahara”m and *Terumat Hadeshen* in *Beth Yoseph*,¹⁶ in seeming approval to the suggested timing of the singing of a *nigun* and reciting the *Ribon Shel*

¹⁵ The complete responsum of *Terumat Hadeshen* (תרומת הדשן סימן כז) is as follows:

שאלה: הא דאמרינן פ' הרואה בברכות /דף נה ע"ב/: האי מאן דחזי חלמא דליקום קמי כהנים, ולומר רבון העולמים כו', וכתב בהגה"ה במיימון, שמהר"ם היה רגיל לומר בשעת שהכהנים מסיימין הברכה, בסוף כל פסוק ופסוק, ויש להסתפק, אי צריך לדקדק שיאמר ממש בסוף, בשעה שמאריכין בכ"ף דוישמך ויחונך, או א"צ לדקדק כולי האי?

תשובה: יראה, דיש לדקדק דיאמר ממש בסוף, בשעה שמאריכין. מדאמרינן בפ' ואלו נאמרים: בשעה שהכהנים מברכין מה הן אומרים? ברכו ה' מלאכיו כו', א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, כל האומרן בגבולין אינו אלא טועה, א"ר חנינא בר פפא תדע, דבמקדש נמי לא בעי לממרינהו, כלום יש עבד שרבו מברך לו ואינו מסביר לו פנים. הא קמן, דאין ראוי הוא לומר, אפי' מילי דשבח והודייה בשעת ברה”כ, אלא דחכמים התירו לומר בקשה זו דרבון העולמים. ומ”מ צריך לדקדק שיאמר לאחר שסיימו הברכה, ושוב לא יהא נראה כמי שאינו מסביר פנים, שהרי כבר סיימו הברכה. ומה שמאריכין בכ”ף לנגן, אינו אלא תוספת, ואע”ג דבסוף פסוק שלישי, דהיינו תיבת שלום, א”א להמתין עד שייסימו התיבה, שהרי מאריכין בניגון קודם, שיגמרו המ”ם דשלום, מה בכך, מאי דאפשר לתקן ולמעבד כהלכה נעביד. וא”ת כיון דנחשיב האי דמאריכין כן, כלאחר סיום הברכה, א”כ לא תועיל הבקשה דרבון העולמים, דמסתמא הא דקאמר תלמודא ליקום קמי כהנים, רוצה לומר בשעה שהן מברכין? י”ל, דלענין זה לא חשיב עדיין סיום ברכה, ומקרי שפיר בשעה שהן מברכין לענין זה. וכה”ג אשכחן בפ”ב דברכות /דף יג ע”ב/: תניא (ספקו’ בן יוסף) [סומכוס] אומר: כל המאריך באחד, מאריכין לו ימיו ושנותיו, אמר ר’ אחא בר יעקב ובדל”ת. פירוש רש”י: ובדל”ת יאריך, ולא בחי”ת, דכל כמה דאמר אחד בלא דל”ת, לא משתמע מידי, ומה בצע בהארכתו, דקא אמר אבל בדל”ת יאריך. אלמא, דכל כמה דלא גמר התיבה, לא משתמע, וחשיב יוצא מידי יחוד מלכות שמים, וכשגמר התיבה כולה, ומאריך בסוף הברכה מיקרי עדיין קבלת מלכות שמים, דאל”כ מה בצע בהארכת הדל”ת. ה”ג, אע”ג דאין לומר שבה ובקשה אחרת, בעוד שהכהנים לא סיימו התיבה של הברכה, מ”מ לאחר שגמרו התיבה, ומאריכין רק בניגון ההברה האחרונה, מסתמא אין קפידא תו בהסברת פנים. ואע”פ שכל זמן שמאריכין בניגון, חשיב עדיין שעת ברכה, לענין שמועיל הבקשה דרבון העולמים, כמו שמועלת הארכה בדל”ת, לענין קבלת מלכות שמים, אע”פ שכבר נגמרה התיבה.

¹⁶ בית יוסף אורה חיים סימן קל אות א ד”ה מאן דחזי:

Olam prayer. Although Karo does not mention this timing explicitly in *Shulchan Aruch*, Rabbi Moshe Iserless does mention this timing in his gloss on *Sulchan Aruch*.¹⁷

Today, the custom in regard to the *nigun* sung during the Priestly Blessing has changed in many circles. In these circles, the *Kohanim* sing a *nigun* prior to reciting the final word of the prayer, after the cantor has prompted them with the final word of the prayer. In *Be'ur Halakhah*, Rabbi Israel Meir Ha-Kohen notes this change in practice.¹⁸ *Be'ur Halakhah* notes a potential benefit to this practice (“טעם קצת”) as well as potential arguments against this practice (“יש לפקפק”). The potential benefit is that it allows the congregation to listen intently to the final word of the Priestly Blessing, rather than saying the *Ribon Shel Olam* over the elongation of the final syllable by the *Kohanim*. One potential detriment is that the singing of the *nigun* creates an interruption between the prompting of the cantor and the *Kohanim* reciting the word of the blessing, though *Be'ur Halakhah* argues that perhaps the *nigun* could be considered part of the response of the *Kohanim* to the cantor’s prompt. *Be'ur Halakhah* notes that one of the reasons that there is an interest in the *Kohanim* reciting each word of the blessing immediately after the prompting of the Cantor is in order to avoid any errors. One wonders if Rabbi Israel Meir Ha-Kohen experienced such errors occurring during the Priestly Blessing (for example, a Priest saying the wrong word after finishing singing the tune). The author of this paper, a *Kohen*, has made such an error in the past, and has heard other *Kohanim* doing the same, and therefore I am particularly concerned about this possibility. To the concerns of *Be'ur Halakah*, I would add that the current prevalent practice separates the end of *Ribon Shel Olam* from the congregation’s “amen,” in that after the congregation recites *Ribon Shel Olam*, they must wait for the *Kohanim* to finish their *nigun* and recite the last word of the blessing before “amen” is said.

Another possible way to time the *nigun* would be for the *nigun* to be sung prior to the Cantor’s prompting the *Kohanim* with the last word of each blessing. In this case, the *nigun* could be led by the Cantor or by the *Kohanim*. The *Kohanim* would recite the final word of the blessing immediately after the Cantor’s prompt, thus eliminating any concern regarding a pause between the Cantor’s prompting and the response of the *Kohanim*. Additionally, the congregation would be able to answer “amen” immediately after the last word recited by the *Kohen*, rather than their “amen” being delayed by the *nigun* and the recitation of *Ribon Shel*

וכתוב בהגהות מיימוניות פי"ד מהלכות תפילה (אות ה) שמהר"ם היה רגיל לומר בשעה שאומרים וישמרך ויחנך שלום רבונו של עולם אני שלך וחלומותי שלך וכו'. וכתב בתרומת הדשן (סי' כז) על זה דיש לדקדק שיאמר ממש בשעה שמאריכין בכ"ף דוישמרך ויחנך מדאמרינן בפרק ואלו נאמרינן (סוטה מ.) יש עבד שרכו מברכו ואינו מסביר לו פנים ואף על גב דסוף פסוק שלישי דהיינו תיבת שלום אי אפשר להמתין עד שייסימו התיבה שהרי מאריכין בניגון קודם שיגמרו המ"ם דשלום מאי דאפשר לתקן ולמעבד כהלכה עבדינן ע"כ:

¹⁷ שולחן ערוך אורח חיים סימן קכח סעיף מה

אלו תיבות שהכהנים הופכים בהם לדרום ולצפון: יברכך; וישמרך; אליך; לך; שלום. הגה: ונוהגין שמאריכין בניגון אלו תיבות, כי כל אחת מהן היא סוף ברכה בפני עצמה, ואומרים רבון, כמו שמפורש בסי' ק"ל, ובשעה שמאריכין בניגון התיבות שבסוף הפסוקים דהיינו: וישמרך; ויחנך; שלום. והמקרא לא יאמר רבון וכו' (תשובת מהרי"ל סי' קמ"ח). אסור להשתמש בכהן, אפי' בזמן הזה, דהוי כמועל בחקדש אם לא מחל על כך (מרדכי בהגהות דגיטין).

¹⁸ ביאור הלכה סימן קכח ד"ה * ובשעה שמאריכין

* ובשעה שמאריכין בניגון התיבות וכו' - עיין מ"ב ובמדינותינו נוהגין הקהל לומר הרבון אחר קריאת המקרא תיבה אחרונה של כל פסוק והכהנים שותקין אז או מנגיין ואחר שמסיימין הצבור הרבון מסיימין הכהנים התיבה האחרונה ומנהג זה יש בו לכאורה טעם קצת כדי שיוכלו אח"כ הקהל להאזין היטב הברכה מפי הכהנים אלא דיש לפקפק בזה קצת דיש הפסק בין קריאת המקרא לאמירת הכהנים ובשלמא כשמנגיין אפשר דג"ז הוא בכלל התחלת אמירת התיבה [עיין לעיל בסימן קכ"ד מ"א סקי"ד ויש לחלק] אבל כששותקין מאי איכא למימר ועיין לעיל בסי"ח ואין הכהנים וכו' עד שתכלה התיבה מפי המקרא והוא מש"ס דסוטה ומשמע מלשון זה דאחר שכלה המקרא תיכף צריכין לענות וכן בשו"ע סי"ג והם עונים אחריו על כל מלה משמע דתיכף צריכין לענות ובאמת הלא מבואר בכמה ראשונים דטעם קריאת המקרא הוא שלא יטעו וכשנמשך הדבר אפשר שיבוא לידי טעות וע"כ עכ"פ מהנכון להציבור שלא ימשכו הרבה באמירתם ועיין לעיל בסימן ס"ה במ"ב סק"ד מה שכתבנו עוד מענין זה:

Olam. On the other hand, reciting the *nigun* prior to the recitation of the last word of the blessing would increase the delay between completing the recitation of *Ribon Shel Olam* and the congregational “amen.” Although this approach has its advantages, I would prefer following the older tradition which is to elongate the recitation of the final syllable of each blessing with a *nigun* and recite *Ribon Shel Olam* during this elongation.

Conclusion

Since it is accepted *halakhah* that proper respect for the Priestly Blessing involves complete silence and concentration on the words of the Priestly Blessing, I believe that the statement in BT *Berakhot* concerning reciting the *Ribon Shel Olam* prayer if one has a disturbing dream is a statement that is contrary to the accepted *halakhah*, and, therefore, this prayer should not be recited during the Priestly Blessing. To the extent that *Ribon Shel Olam* will be recited, and the *Kohanim* will sing a *nigun* in order to facilitate this recitation, the optimal practice would be to follow the practice indicated in the medieval sources, i.e. for the *Kohanim* to extend the recitation of the last syllable of each of the three blessing (or of the first two blessings) and for the *Ribon Shel Olam* to be recited at that point.